

TÜRKİYE'DE MEVDUAT BANKALARININ KÂRLILIĞINI, GELİRLERİNİ VE HİSSE DEĞERLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ORAN ANALİZİ VE YAPISAL EŞİTLİK MODELİ İLE TESTİ

Musa ÖZÇELİK¹

Atıf: Özçelik, M. (2022). Türkiye'de mevduat bankalarının kârlılığını, gelirlerini ve hisse değerlerini etkileyen faktörlerin oran analizi ve yapısal eşitlik modeli ile testi. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 410-428.

doi: 10.17218/hititsbd.1162517

Özet: Bankacılık sektörü özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri için temel yapı taşlarından biri olup bu sektörün kârlılığı finansal gelişme için önem arz etmektedir. Özellikle Covid-19 pandemisi ile birlikte bankacılık sektörünün kârlılığı üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi daha fazla önem kazanmıştır. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat bankalarının kârlılıklarını, gelirlerini ve hisse değerlerini etkileyen unsurları tespit ederek optimum bir finansal yapı için öneriler sunmaktır. Bu doğrultuda Borsa İstanbul'da işlem gören dokuz adet bankanın 2014/03-2022/03 tarih aralığında üçer aylık dönemler halinde finansal tablolarından yararlanılarak oluşturulan oranlar çalışmanın veri setini oluşturmaktadır. Toplanan ikincil veriler SmartPLS programı aracılığıyla Kısmi En Küçük Kareler-Varyans Temelli Yapısal Eşitlik Modellemesi (PLS-SEM) analizine tabi tutulmuştur. Bulgulara göre büyüme oranlarının değerlendirme oranları üzerinde negatif yönde, kârlılık oranları üzerinde ise pozitif yönde etkisinin olduğu; değerlendirme oranlarının gelir oranları üzerinde pozitif yönde, kârlılık oranları üzerinde ise negatif yönde etkisinin olduğu; finansal yapı oranlarının değerlendirme oranları üzerinde pozitif, gelir oranları üzerinde ise negatif yönde etkisinin olduğu; özkaynak yeterlilik oranlarının kârlılık oranları üzerinde pozitif yönde etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Oran Analizi, Yapısal Eşitlik Modeli, Banka Performansı, Özkaynak Yeterliliği, Kârlılık

Ratio Analysis of the Factors Affecting the Profitability, Incomes, and Shared Values of Deposit Banks in Turkey and Their Testing by Structural Equation Modeling

Citation: Özçelik, M. (2022). Ratio analysis of the factors affecting the profitability, incomes, and shared values of deposit banks in Turkey and their testing by structural equation modelling. *Hitit Journal of Social Sciences*, 15(2), 410-428. doi: 10.17218/hititsbd.1162517

Abstract: The banking sector is one of the basic building blocks for the economies of, particularly, developing countries, and the profitability of this sector is significant for financial development. Especially with the Covid-19 pandemic, determining the factors affecting the profitability of the banking sector has gained more importance. The aim of this study is to determine the factors affecting the profitability, income, and share values of deposit banks operating in Turkey and to offer suggestions for an optimum financial structure. Accordingly, the data set of the study consists of the ratios created by making use of the quarterly financial statements of nine banks traded in Borsa Istanbul between the dates of 2014/03-2022/03. The collected secondary data were subjected to Partial Least Squares-Variance-Based Structural Equation Modeling (PLS-SEM) analysis via the

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Geliş Tarihi / Submitted: 15.8.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 29.11.2022

¹Arş. Gör., Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, musaozcelik@tarsus.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-2175-3605>

SmartPLS program. According to the findings, it has been determined that growth rates have a negative effect on valuation rates and a positive effect on profitability rates; valuation rates have a positive effect on income rates and a negative effect on profitability rates; financial structure ratios have a positive effect on valuation ratios and a negative effect on income ratios; equity adequacy ratios have a positive effect on profitability ratios.

Keywords: Ratio Analysis, Structural Equation Model, Bank Performance, Equity Adequacy, Profitability

1. GİRİŞ

Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında ilişki olduğunu gösteren birçok çalışma mevcuttur (Gregorio ve Guidotti, 1995, s.221; Calderón ve Liu, 2003, ss.331-332; Kenourgios ve Samitas, 2007, ss.35-48; Zhang ve diğerleri, 2012, s.407; Durusu-Ciftci ve diğerleri, 2017, s.303; Özçelik ve Süşay, 2022, ss.391-392). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörü finansal gelişme için büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla bankacılık sektörü finansal piyasalarda önemli bir rol üstlenmekte (Babu, 2018, s.106) olup bankaların performansları finansal gelişme için önem arz etmektedir. Banka performansının bileşenlerinden biri de kârlılıktır (Bikker ve Bos, 2008). Yüksek kârlılık bankaların kırılganlığını azaltmakta, ekonomik büyümeyi ve gelişmeyi finanse edebilen sürdürülebilir bir bankacılık sektörü sağlamaktadır. Ayrıca mevduat müşterilerinin güvenini sağlamak, faiz ödemeleri gibi çeşitli giderleri karşılamak, sermaye yapısını güçlendirmek, olası risklere karşı dayanıklı olmak için bankacılık sektöründe kârlılığın yüksek olması gerekmektedir (Reis ve diğerleri, 2016, s.22; Okuyan ve Karataş, 2017, s.395). Ancak bu kârın nereden geldiği de en az kârlılık kadar önemlidir. Yüksek kârlılık yüksek kredi faizi olarak müşterilere yansiyabilmektedir. Bu sebeple bankacılık sektörü kârlılığını yüksek kredi faizlerinden değil diğer unsurlardan sağlamalıdır.

Banka kârlılığının tespitinde en sık kullanılan ölçütler aktif kârlılığı (ROA) ve özkaynak kârlılığı (ROE) olarak belirtilmektedir (Alshatti, 2014, s.69; Kurawa ve Abubakar, 2014, s.9). ROA, bankaların üst yönetiminin varlıkları ne derece etkin kullanıp kâra dönüştürdüklerinin bir göstergesi iken ROE ise hissedarların koydukları sermaye üzerinden sağladıkları getirinin bir göstergesidir (Tunay ve Silpar, 2006, s.4). Bankaların finansal yapıları, özkaynak yeterlilikleri ve büyüme oranları bahsedilen bu kârlılık ölçütleri üzerinde etkili olabilir. Özellikle Covid-19 pandemisi döneminde işletmelerin büyük bir çoğunluğunun nakit akışları, likidite, yeni borç alma veya borçları yapılandırma konularında sıkıntılar yaşadığı görülmüştür (Ayaydın, 2021, s.7). Bu sebeple pandemi sürecinde işletmelerin finansal yapıları ve özkaynak yeterlilikleri muhasebenin temel kavramlarından biri olan süreklilik için önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bankacılık sektöründe finansal yapı, özkaynak yeterliliği ve büyüme oranlarının kârlılık ve gelir oranları üzerinde etkilerini tespit etmek önem arz etmektedir.

Pandemi ile birlikte Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bankacılık sektöründe takipteki kredilerde artış, uzun vadeli ve düşük faizli kredilerde artış, banka fonlama yapısı ve maliyetlerinde değişim gibi bazı riskler ortaya çıkmıştır. Makro boyutta ise bankalar kur riski, belirsizlik ve azalan güven ortamı, ekonomik ve finansal kırılganlık gibi tehditlerle karşılaşmışlardır (PWC, 2020, ss.1-4; Yetiz, 2021, ss.115-116). Ekonomik koşullardaki bu değişimler ve müşteri alışkanlıklarının değişmesi ile bankalar portföy stratejilerinde değişikliğe gitmek zorunda kalmışlardır (PWC, 2020, ss.1-4). Türkiye’de 2022 Haziran itibariyle bankacılık sektörü genel görünümüne bakıldığında aktif büyüklüğün 10.375.369 milyon TL olduğu, en büyük aktif kaleminin 5.647.884 milyon TL ile kredilerden ve 1.750.337 milyon TL ile menkul değerlerden oluştuğu görülmektedir. Kredilerin takibe dönüşüm oranı ise %2,75 olarak gerçekleşmiştir. Bankaların en büyük fon kaynağı 6.131.476 milyon TL ile mevduatlardan

oluşmaktadır. Bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranı ise %20,40 seviyesinde bulunmaktadır (BDDK, 2022). 2018 yılından itibaren bankacılık sektörü yıllık toplam kârlılığının sırasıyla 54.123 milyon TL, 49.043 milyon TL, 58.503 milyon TL, 92.942 milyon TL ve 2022 Nisan ayı itibarıyla 98.184 milyon TL olarak gerçekleştiği görülmektedir (BDDK, t.y.). Mevcut veriler kapsamında Türkiye’de bankacılık sektörünün kârlılık oranlarının nicelik bakımından yüksek olduğu söylenebilir. Ancak bu kârlılığın sürdürülebilir olması ve kârlılığı etkileyen faktörlerin tespit edilerek optimum bir finansal yapı oluşturulması önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının kârlılıklarını, gelirlerini ve hisse değerlerini etkileyen faktörleri tespit ederek optimum bir finansal yapı için öneriler sunmaktır. Bu doğrultuda Borsa İstanbul’da işlem gören dokuz adet mevduat bankasının 2014/03-2022/03 tarih aralığında üçer aylık dönemler halinde finansal tablolarından yararlanılarak oran analizi yöntemi ile veri seti oluşturulmuştur. Elde edilen veriler gruplandırılarak araştırmanın değişkenleri oluşturulmuş ve SmartPLS programı aracılığıyla Kısmi En Küçük Kareler-Varyans Temelli Yapısal Eşitlik Modellemesi (PLS-SEM) analizine tabi tutulmuştur. Veri setinin Covid-19 dönemini de kapsamı ve kârlılığın tespiti için yapısal eşitlik modeli oluşturulması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde bankacılık sektöründe kârlılığı etkileyen faktörlerin tespiti kapsamında yapılan yerli ve yabancı literatür sunulmuştur. İkinci bölümde ise çalışmada kullanılan yöntem, çalışmanın hipotezleri, araştırmanın n değişkenleri ve değişkenlerin geçerlik ve güvenilirlik analizlerine yer verilmiştir. Son olarak bulgular başlığı altında hipotez testi sonuçları gösterilmiştir.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Bu bölümde bankaların kârlılıklarını etkileyen faktörleri araştıran yerli ve yabancı literatüre yer verilmiştir. Bu doğrultuda, seçilen çalışmaların amaç ve sonuçları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Bankaların Kârlılıklarını Etkileyen Faktörler Üzerine Literatürde Yer Alan Çalışmalar

Atıf	Amaç	Sonuç
Le ve Ngo (2020)	Çalışmada 2002-2016 tarih aralığında 23 ülkede banka kârlılığının araştırılmıştır.	Bir bankanın sektörde güçlü olması kârlılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sebeple rekabet kârlılığı artırabilir. Dağıtım kanallarının artırılması bankaların kârlılığını olumlu etkilemektedir. Ayrıca sermaye piyasası gelişimi ile banka kârlılığı arasındaki pozitif ilişki, bu iki unsurun birbirinin tamamlayıcısı olduğunu göstermektedir.
Titko ve diğerleri (2015)	Çalışma, Letonya ve Litvanya’daki banka kârlılığını etkileyen faktörleri araştırmaktadır. Araştırma 2008-2014 tarih aralığını kapsamakta olup korelasyon analizi kullanılmıştır.	Çalışmada banka büyüklüğü mevduat hacmi ile ifade edilirken banka kârlılığı ise özkaynak kârlılığı (ROE) ile ifade edilmiştir. Litvanya örneğinde banka büyüklüğü ve banka kârlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur. Letonya örneğinde ise böyle bir ilişki yoktur.

Vong ve Chan (2009)	Çalışma, banka özelliklerinin yanı sıra makroekonomik ve finansal yapı değişkenlerinin Makao bankacılık sektörünün performansı üzerindeki etkisini incelemektedir.	Bir bankanın sermaye gücü kârlılığı etkilemektedir. Sermaye yapısı iyi olan bir banka daha düşük riskli olarak algılanır ve bu durum kârlılığa katkıda bulunabilir. Öte yandan kredi zarar karşılıkları aktif kalitesini bozmakta bu da bankaların performansını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, geniş bir perakende mevduat ağına sahip bankalar ile daha küçük bir ağa sahip olan bankaların kârlılık düzeylerinde bir farklılık bulunmamıştır.
Özcan (2021)	Çalışma BIST’de işlem gören 10 bankanın finansal yapısının finansal performans üzerindeki etkisini incelemektedir. Panel regresyon analizinin uygulandığı çalışmada 2009-2019 tarih aralığındaki üçer aylık verilerden faydalanılmıştır.	Toplam kredilerin aktiflere oranı aktif kârlılığı olumsuz etkilemektedir. Özkaynakların aktiflere oranı, aktif büyüklük ve toplam mevduatın aktiflere oranı aktif kârlılığı olumlu etkilemektedir. Sonuç olarak mevduat yapısı ve öz sermayesi güçlü bankalar ile aktif büyüklüğü yüksek olan bankaların daha iyi finansal performans sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Reis ve diğerleri (2016)	Çalışma Türkiye’de bankaların kârlılığını belirleyen faktörleri incelemektedir. Aktif kârlılık ve net faiz marjının kârlılık göstergesi olarak kullanıldığı çalışmada kârlılığı etkileyen içsel ve dışsal faktörler belirlenerek panel veri analizi ile test edilmiştir.	Çalışmada belirlenen içsel faktörlerden kredi mevduat oranı, kaldıraç oranı ve piyasa kapitalizasyonu değişkenleri ile kârlılık arasında ilişki vardır. Belirlenen dışsal faktörlerden ise gayri safi yurt içi hasıla değişkeni ile kârlılık arasında ilişki tespit edilmiştir.
Arslan ve Yağcılar (2021)	Çalışma, bankaların performansını belirleyen faktörleri incelemektedir. Bu doğrultuda Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının 2006-2020 tarih aralığındaki üç aylık verilerinden yararlanılarak panel veri analizi yapılmıştır.	Mevduat bankalarının aktif kârlılıkları likitide oranı, net faiz marjı ve özkaynak oranından olumlu etkilenirken etkinlik oranı ve banka ölçeğinden olumsuz etkilenmektedir. Başka bir kârlılık göstergesi olan özkaynak kârlılığı ise net faiz marjından olumlu etkilenirken kredi mevduat oranı, etkinlik oranı ve takipteki kredilerden olumsuz etkilenmektedir.
Türkdönmez ve Babuşcu (2019)	Çalışma Türkiye’de bankacılık sektöründe aktif kârlılık (ROA) ve özkaynak kârlılığı (ROE) ile içsel/dışsal faktörler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Aktif büyüklüğüne göre ilk 11 bankanın 2010-2017 tarih aralığındaki veriler ile panel veri analizi yapılmıştır.	Özkaynakların aktife oranı ile özkaynak kârlılığı arasında pozitif ilişki vardır. Aktif kalitesi ve sektör payının ise hem aktif kârlılık hem de özkaynak kârlılığı ile pozitif ilişkisi vardır.

Staikouras ve Wood (2004)	1994-1998 tarih aralığındaki verilerden yararlanan çalışma, Avrupa Birliğinde bankacılık sektörünün performansına dahili ve harici faktörlerin katkılarını ölçmeyi amaçlamaktadır.	Özkaynak/varlık oranı banka performansına olumlu katkı sağlamaktadır. Bu da özkaynak düzeyi daha yüksek olan bankaların nispeten daha kârlı olduğu gösterebilir. Kredilerin varlıklara oranı, bankaların varlık getirisi ile ters orantılı görünmektedir. Fon açığı oranı ile performans arasındaki ilişki pozitifken kredi zararı karşılıklarının toplam kredilere oranı ile performans arasındaki ilişki negatiftir.
Sufian ve Habibullah (2009)	Çalışma, 1997 ve 2004 yılları arasında 37 Bangladeşli ticari bankanın performansını incelemeyi amaçlamıştır.	Bulgular bankaya özgü özelliklerin, özellikle kredi yoğunluğu, kredi riski ve maliyetinin banka performansı üzerinde olumlu ve önemli etkilere sahip olduğunu gösterirken, faiz geliri banka performansı ile negatif ilişki göstermektedir. Büyüklüğün ortalama öz sermaye getirisi (ROE) üzerinde olumsuz bir etkisi varken, ortalama varlıkların getirisi (ROA) ve net faiz marjları (NIM) üzerinde olumlu bir etkisi vardır.
Sihotang ve diğerleri (2022)	2016-2020 tarih aralığındaki verilerden yararlanan çalışma, Endonezya'daki islami bankaların kârlılığını etkileyen iç ve dış faktörleri incelemiştir.	Faaliyet giderlerinin faaliyet gelirlerine oranı, sorunlu finansman ve mevduat oranı değişkenleri dahili faktörler olarak aktif kârlılık (ROA) üzerinde etkiye sahiptir.
Doğru (2011)	Çalışma orta ölçekli bir bankanın 2005-2010 tarih aralığında performans kriteri olarak kârlılığı etkileyen faktörleri incelemektedir.	Faiz dışı giderler ve personel harcamalarının etkinliği kârlılığı olumlu etkilemektedir. Aktif büyüme kârlılığı olumlu yönde etkilemekteyken kredilerdeki büyümenin böyle bir etkisi bulunamamıştır. Ayrıca faiz dışı giderler toplamı / toplam aktif oranı değişkeni ile aktif kârlılık arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.
Taşkın (2011)	Çalışma Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankaların performanslarını etkileyen dahili ve harici faktörleri tespit etmeyi amaçlamıştır. 1995-2009 tarih aralığındaki verilerden yararlanılan çalışmada panel veri analizi kullanılmıştır.	Sermaye yeterliliği ve bilanço dışı faaliyetler Türkiye'de bankacılık sektörünün performansını etkileyen önemli faktörlerdir.
Harahap (2018)	Çalışma, Endonezya'daki bankaların kârlılığı üzerinde sermaye yapısı, kredi verimliliği, takipteki krediler ve sermaye yeterlilik oranının etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda (IDX) işlem gören en büyük aktif büyüklüğe sahip 10 bankanın 2010-2016 tarih aralığındaki verileri kullanılmıştır.	Sermaye Yapısı ve sermaye yeterlilik oranı Endonezya'daki bankaların kârlılıkları üzerinde olumsuz bir etkiye sahipken kredi verimliliğinin kârlılık üzerinde olumsuz bir etkisi yoktur. Takipteki krediler değişkeni için ise anlamlı bir etki tespit edilememiştir.

Osuagwu (2014)	Çalışmada Nijerya’daki bankacılık sektörünün %60’lık kısmını oluşturan seçilmiş bankaların 1980-2010 tarih aralığındaki verileri kullanılmıştır. Bankaya özgü değişkenler, sektörle ilgili değişkenler ve makroekonomik değişkenlerin kullanıldığı çalışmada banka kârlılığını etkileyen faktörler panel veri analizi ile araştırılmıştır.	Bulgular, banka kârlılığının büyük ölçüde kredi riski ve bankaların iç organizasyonu ile ilgili diğer faktörler tarafından belirlendiğini göstermektedir.
Sevim ve Eyüboğlu (2016)	Çalışmada, Borsa İstanbul’da faaliyet gösteren ticari bankaların 2002-2013 tarih aralığındaki verileri kullanılmıştır. Bankaların performansını etkileyen içsel faktörleri belirlemek amacıyla veriler panel veri analizi yöntemi ile test edilmiştir.	Bulgular Aktiflerin Net Faiz Getirisi, Kredilerin Ortalama Getirisi, Kredilerden Alınan Faizler/Ortalama Krediler ve Krediler/Toplam Aktifler oranlarının banka performansı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisinin olduğu göstermektedir.
Aydın (2019)	Çalışma Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârlılığı üzerinde etkili olan dâhili ve harici faktörleri analiz etmektedir. 2005-2015 tarih aralığındaki veriler panel veri analizi yöntemi ile test edilmiştir.	Banka büyüklüğü, banka sermayesi, kredi riski (takibe düşen krediler), faiz dışı gelirler, faaliyet giderleri ve ekonomik büyüme değişkenlerinin aktif kârlılığın belirleyicileri olduğu görülmüştür.
Aydemir ve diğerleri (2018)	Çalışma, Türkiye’de ticari bankalarda kredi mevduat oranı ile kârlılık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 2002-2015 tarih aralığında üç aylık veriler dinamik panel analizi yöntemi ile test edilmiştir.	Kredi mevduat oranı ile bankaların kârlılıkları arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.
Ulusoy (2021)	Çalışmada, Türkiye’de faaliyet göstermekte olan yirmi bankanın pandemi öncesinde ve sonrasında kârlılıkları üzerinde etkili olan faktörler incelenmiştir. 2019 ve 2020 yıllarına ait veriler regresyon analizi kullanılarak test edilmiştir.	Sermaye yeterlilik oranı, toplam varlıklar ve özkaynaklar pandemi öncesinde bankaların kârlılıkları üzerinde etkili faktörlerdir. Sermaye yeterlilik oranının kârlılık üzerindeki etkisi pandemi döneminde de devam ederken toplam varlıklar ve özkaynakların etkisinin azaldığı görülmüştür. Sonuç olarak pandemi öncesi ve sonrasında bankaların kârlılıklarını etkileyen faktörlerin değiştiği tespit edilmiştir.

Literatürde farklı zaman aralıklarında ve farklı ülkelerde yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmaların bulguları genel olarak incelendiğinde bankaların kârlılığını olumlu veya olumsuz yönde etkileyen çeşitli faktörler tespit edildiği görülmektedir.

3. METODOLOJİ

Bu başlık altında; araştırma modeli ve hipotezler, araştırmada kullanılan değişkenler, örneklem ve veri toplama süreci ile ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik sonuçları belirtilmiştir.

3.1. Çalışmanın Hipotezleri

Çalışmanın tasarımı nedensel olarak yapılandırılarak araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Literatürde büyüme oranları ile bankaların kârlılıkları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Titko ve diğerleri (2015); Özcan (2021) mevduat hacminin, Doğru (2011); Özcan (2021) aktif büyüklüğün, Sevim ve Eyüboğlu (2016) ise kredi hacminin kârlılığı olumlu yönde etkilediği sonucunu bulmuşlardır. Öte yandan Le ve Ngo (2020) bankaların büyüdükçe kârlılıklarının azaldığını söylemektedir. Özcan (2021) ise kredilerin aktiflere oranının kârlılığı olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Büyüme oranlarının kârlılığı olumsuz etkilediği sonucuna ulaşan çalışmalar olsa da literatürde genel sonuç büyüme oranlarının kârlılığı olumlu yönde etkilediğidir. Aynı şekilde kârlılık ile ilişkili olan değerlendirme oranları ve gelir oranlarının da büyüme oranlarından olumlu yönde etkileneceği düşünülmektedir. Bu kapsamda 1, 2, 3, 4 ve 5 numaralı hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotez 1: Büyüme oranları değerlendirme oranlarını etkiler.

Hipotez 2: Büyüme oranları gelir oranlarını olumlu yönde etkiler.

Hipotez 3: Büyüme oranları kârlılık oranlarını olumlu yönde etkiler.

Hipotez 4: Değerleme oranları gelir oranlarını olumlu yönde etkiler.

Hipotez 5: Değerleme oranları kârlılık oranlarını etkiler.

Literatürde bankacılık sektöründe finansal yapı oranlarından kredi mevduat oranı ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Reis ve diğerleri (2016) kredi mevduat oranı ile kârlılık arasında ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Arslan ve Yağcılar (2021) bu ilişkinin negatif yönde olduğunu belirtirken Aydemir ve diğerleri (2018) ise kredi mevduat oranının kârlılığı pozitif yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Literatürde finansal yapı oranları ile kârlılık arasında ilişki olduğuna dair görüş birliği mevcutken bu ilişkinin yönü hakkında görüş birliği bulunmamaktadır. Bu kapsamda 6, 7 ve 8 numaralı hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotez 6: Finansal yapı oranları değerlendirme oranlarını etkiler.

Hipotez 7: Finansal yapı oranları gelir oranlarını etkiler.

Hipotez 8: Finansal yapı oranları kârlılık oranlarını etkiler.

Literatürde bankalarda özkaynak yeterlilik oranları ile kârlılık oranları arasındaki ilişkiyi test eden çalışmalar bulunmaktadır. Taşkın (2011); Aydın (2019); Ulusoy (2021) çalışmalarında bankaların özkaynak yeterlilik oranları ile kârlılık oranları arasında ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Staikouras ve Wood (2004); Vong ve Chan (2009); Türkdönmez ve Babuşcu (2019); Özcan (2021); Arslan ve Yağcılar (2021) özkaynak yeterlilik oranları ile kârlılık oranları arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Harahap (2018) ise bu ilişkinin negatif yönde olduğunu iddia etmektedir. Ancak Türkiye’de yapılan çalışmaların tamamı pozitif yönde ilişki tespit etmiştir. Bu kapsamda 9, 10 ve 11 numaralı hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotez 9: Özkaynak yeterlilik oranları değerlendirme oranlarını olumlu yönde etkiler.

Hipotez 10: Özkaynak yeterlilik oranları gelir oranlarını olumlu yönde etkiler.

Hipotez 11: Özkaynak yeterlilik oranları kârlılık oranlarını olumlu yönde etkiler.

3.2. Araştırmanın Değişkenleri

Çalışmada finansal tablolar analizi yöntemlerinden oran analizi yöntemi kullanılarak hesaplanan çeşitli oranlar kullanılmıştır. Oran analizi finansal tablolarda yer alan hesap ya da hesap gruplarından aralarında anlamlı ilişkiler kurulabilecek iki kalem arasındaki ilişkiyi gösteren basit matematiksel bir ifadedir (Akdoğan ve Tenker, 2010, s.640). Bu doğrultuda aralarında anlamlı ilişki kurulabilecek oranlar hesaplanarak gruplara ayrılmış ve bu gruplardan altı adet değişken oluşturulmuştur. Değişkenlere ilişkin detaylar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Değişkenler

Değişken	Maddeler	Açıklama
Büyüme Oranları (BO)	BO1	Bilanço Aktif Büyüme (%)
	BO2	Faiz Gelirleri Büyüme (%)
	BO3	Krediler Büyüme (%)
	BO4	Mevduat Büyüme (%)
	BO5	Özkaynak Büyüme (%)
Özkaynak Yeterlilik Oranları (ÖYO)	ÖYO1	Özkaynak / Aktif
	ÖYO2	Özkaynak / Krediler
	ÖYO3	Özkaynak / Mevduat
Finansal Yapı Oranları (FYO)	FYO1	Alınan Krediler / Aktif
	FYO2	Alınan Krediler / Özkaynaklar
	FYO3	Krediler / Aktif
Değerleme Oranları (DO)	DO1	Fiyat Kazanç Oranı
	DO2	Piyasa Değeri / Defter Değeri
	DO3	Piyasa Değeri / Aktifler
	DO4	Hisse Başına Kâr
Gelir Oranları (GO)	GO1	Net Faiz Geliri / Krediler ve İştirakler
	GO2	Kredilerden Alınan Faizler / Ortalama Krediler
Kârlılık Oranları (KO)	KO1	Net Kâr Büyüme (%)
	KO2	Aktif Kârlılık (%) (ROA)
	KO3	Özkaynak Kârlılığı (%) (ROE)

3.3. Veri Seti

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak ikincil veriler kullanılmıştır. Borsada işlem gören dokuz adet mevduat bankasının 2014/03-2022/03 tarih aralığında üçer aylık dönemler halinde finansal durum tablosu ve kapsamlı gelir tablosundan yararlanılarak oluşturulan oranlar çalışmanın veri setini oluşturmaktadır.

3.4. Değişkenler Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri

Araştırma modeli analizinde ilk olarak araştırmada yer alan yapıların geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda; iç tutarlılık güvenirliliği (internal consistency reliability), birleşme geçerliliği (convergent validity) ve ayırışma geçerliliği (discriminant validity) test edilmiştir. İç tutarlılık güvenirliliğinin testinde Cronbach Alfa ve birleşik güvenirlik (CR=Composite Reliability) katsayıları incelenmiştir. Birleşme geçerliliğinin testinde ise, faktör yükleri ile açıklanan ortalama varyans (AVE=Average Variance Extracted) değerleri incelenmiştir.

Analiz sonucunda büyüme oranlarında BO5 maddesi, finansal yapı oranlarından FYO3 maddesi, değerlendirme oranlarından DO2, DO3 ve DO4 maddeleri, kârlılık oranlarından KO1 maddesi, gelir oranlarından ise GO1 maddesi geçerlik ve güvenirlik için koşulları sağlamadıklarından modelden çıkartılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlere ait faktör

yükleri, Cronbach Alfa, birleşik güvenirlik ve açıklanan ortalama varyans değerleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Ölçüm Modeli Sonuçları

Değişken	Madde	Faktör Yüğü	Cronbach Alpha	CR	AVE
Büyüme Oranları (BO)	BO1	0,921	0,804	0,820	0,544
	BO2	0,489			
	BO3	0,768			
	BO4	0,706			
Özkaynak Yeterlilik Oranları (ÖYO)	ÖYO1	1,141	0,942	0,947	0,865
	ÖYO2	0,980			
	ÖYO3	0,577			
Finansal Yapı Oranları (FYO)	FYO1	0,892	0,957	0,961	0,926
	FYO2	1,027			
Değerleme Oranları (DO)	DO1	1,000	1,000	1,000	1,000
Kârlılık Oranları (KO)	KO2	1,029	0,918	0,929	0,869
	KO3	0,825			
Gelir Oranları (GO)	GO2	1,000	1,000	1,000	1,000

Tablo 3'te yer alan ölçüm modeli sonuçları incelendiğinde faktör yüklerinin 0,489 ile 1,141 arasında gerçekleştiği görülmektedir. Hair ve diğerlerine (2017) göre faktör yükleri $\geq 0,708$ olmalıdır. BO2 ve ÖYO3 maddelerinin bu eşik değerin altında kaldığı görülmektedir. Ancak Hair ve diğerleri (2017) faktör yükleri 0,40 ile 0,70 arasında olan ifadelerin modelden çıkarılmadan önce AVE ve CR değerlerine bakılması gerektiğini önermektedir. AVE ve CR değeri eşik değerin altında olan ifadeler modelden çıkarılmalıdır. BO2 ve ÖYO3 maddeleri için hesaplanan Cronbach Alpha ve CR katsayısı $\geq 0,70$ (Hair ve diğerleri, 2010; 2017); AVE katsayısı da $\geq 0,50$ (Chin, 1998) olduğu görülmektedir. Bu sebeple faktör yükü 0,708'in altında olan BO2 ve ÖYO3 maddeleri ölçüm modelinden çıkarılmamıştır. Yapıların faktör yüklerinin 0,489 ile 1,141 arasında; AVE katsayılarının da 0,544 ile 1,000 arasında olduğu görülmektedir. Bu sebeple birleşme geçerliliğinin sağlandığı ifade edilebilir.

İç tutarlık güvenirliği için Hair ve diğerlerine (2010; 2017) göre Cronbach Alpha ve CR katsayıları $\geq 0,70$ olmalıdır. Yapıların Cronbach Alpha katsayılarının 0,804 ile 1,000 arasında; CR katsayılarının da 0,820 ile 1,000 arasında olduğu görülmektedir. Bu sebeple iç tutarlık güvenirliğinin sağlandığı ifade edilebilir.

Çalışmada kullanılan ölçeklere ait ayrışma geçerliği sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Ayrışma Geçerliği Sonuçları (Fornell-Larcker Ölçütü)

	BO	DO	FYO	GO	KO	ÖYO
Büyüme Oranları	(0,737)					
Değerleme Oranları	0,106	(1,000)				
Finansal Yapı Oranları	0,369	0,644	(0,962)			
Gelir Oranları	-0,188	-0,177	-0,424	(1,000)		
Kârlılık Oranları	0,101	-0,408	-0,217	-0,170	(0,932)	
Özkaynak Yeterlilik Oranları	-0,425	-0,111	-0,173	0,057	0,478	(0,930)

Tablo 5. Ayrışma Geçerliği Sonuçları (HTMT Katsayıları)

	BO	DO	FYO	GO	KO
Büyüme Oranları					
Değerleme Oranları	0,120				
Finansal Yapı Oranları	0,369	0,649			
Gelir Oranları	0,208	0,177	0,427		
Kârlılık Oranları	0,179	0,413	0,214	0,180	

Ayrışma geçerliğinin tespitinde, Fornell ve Larcker (1981) tarafından önerilen ölçüt ile Henseler ve diğerleri (2015) tarafından önerilen HTMT katsayıları kullanılmıştır. Tablo 4’te Fornell ve Larcker (1981) ölçütüne göre yapılan analiz sonuçları gösterilmekte olup parantez içerisinde verilen değerler AVE’nin karekök değerleridir. Fornell ve Larckere (1981) göre bu değerler ilgili yapılar arasındaki korelasyon katsayılarından büyük olmalıdır. Tabloda yer alan değerler incelendiğinde, her bir yapının AVE karekök değerinin, diğer yapılarla olan korelasyon katsayılarından daha büyük olduğu görülmektedir.

Henseler ve diğerleri (2015) tarafından önerilen HTMT katsayıları, modelde yer alan tüm değişkenlere ait ifadelerin korelasyonlarının ortalamasının aynı değişkene ait ifadelerin korelasyonlarının geometrik ortalamalara oranlarını ifade etmektedir. Henseler ve diğerlerine (2015) göre ölçmeye çalışılan yapıların teorik olarak birbirine yakın olmaları durumunda HTMT katsayısının 0,90’ın; birbirinden teorik olarak uzak yapılarda da 0,85’in altında gerçekleşmesi gerekmektedir. Tablo 5’teki HTMT katsayıları kontrol edildiğinde, katsayıların 0,85’in altında olduğu görülmektedir.

Bu açıklamalar doğrultusunda Tablo 4 ve Tablo 5’teki bulgulara göre ayrışma geçerliğinin sağlandığı söylenebilir.

4. BULGULAR

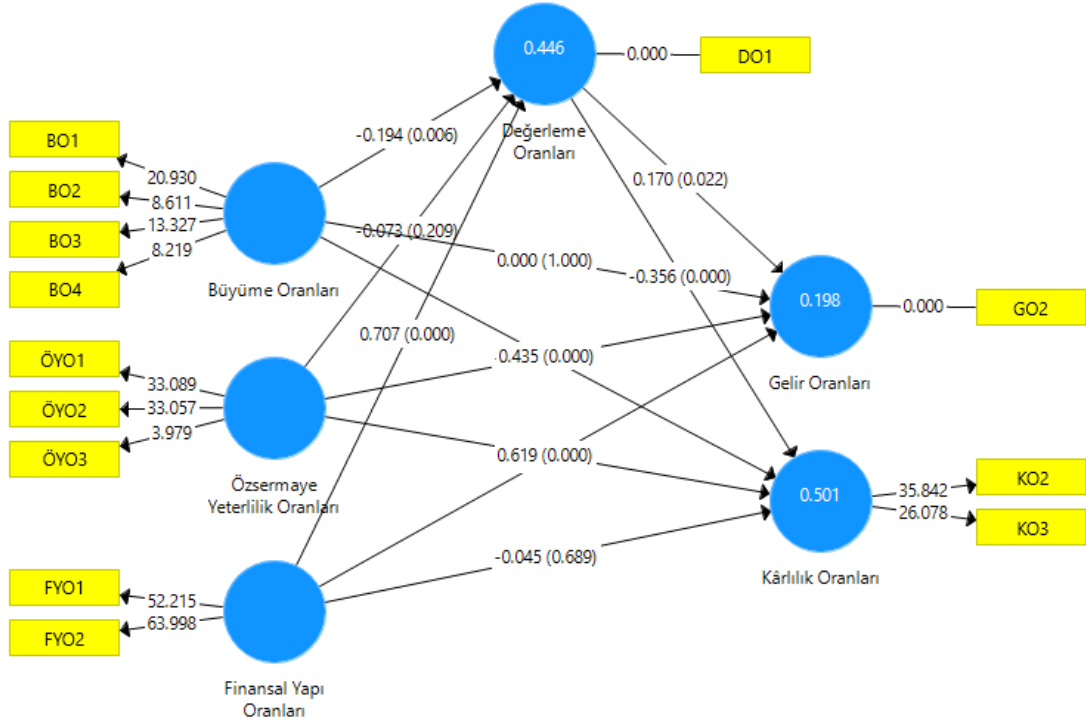
Bu başlıkta; veri setinde yer alan bankaların temel özellikler ile araştırma modeli testine ait sonuçlar verilmiştir.

4.1. Veri Setinde Yer Alan Bankaların Temel Özellikleri

Veri setinde Borsa İstanbul (BİST)’da işlem gören dokuz adet mevduat bankası yer almaktadır. Bu bankaların yedi adeti özel sermayeli banka olup iki adeti kamu bankasıdır.

4.2. Araştırma Modelinin Test Edilmesi ve Sonuçlar

Çalışmanın tasarımı nedensel olarak yapılandırılarak yapısal eşitlik modeli Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Yapısal Eşitlik Modeli

Toplanan ikincil veriler Hair ve diğerlerinin (2017) önerileri doğrultusunda Kısmi En Küçük Kareler-Varyans Temelli Yapısal Eşitlik Modellemesi (PLS-SEM) analizine tabi tutulmuştur. Yapısal Eşitlik Modeli analizinde SmartPLS programının 3.3.7 sürümü kullanılmıştır. Programın kullanımında Yıldız (2021, ss.29-30)'in yönergeleri takip edilmiştir.

Araştırma modeline ilişkin; tahmin gücünü (Q^2) hesaplamak için Blindfolding analizi; etki büyüklüğünü (f^2), doğrusallık ve yol katsayıları (R^2) hesaplamak için PLS algoritması çalıştırılmıştır. PLS yol katsayılarının anlamlılıklarını değerlendirmek için yeniden örnekleme (bootstrapping) ile örneklemden 5000 alt örnekleme alarak t-değerleri hesaplanmıştır. Araştırma sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 6 ve Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 6. Araştırma Modeli Katsayıları

Değişkenler		VIF	R^2	f^2	Q^2
BO		1,388		0,049	
FYO	DO	1,164	0,446	0,776	0,425
ÖYO		1,228		0,008	
BO		1,456		0,000	
DO	GO	1,805	0,198	0,020	0,184
FYO		2,068		0,175	
ÖYO		1,238		0,000	
BO		1,456		0,260	
DO	KO	1,805	0,501	0,140	0,390
FYO		2,068		0,002	
ÖYO		1,238		0,620	

Değişkenler arasındaki VIF (Variance Inflation Factor) değerleri incelendiğinde değerlerin eşik değer olan 5'in altında olduğu görülmektedir. Bu sebeple değişkenler arasında doğrusallık problemi olmadığı tespit edilmiştir (Hair ve diğerleri, 2017, ss.93-96).

Modele ait hesaplanan R^2 değerleri incelendiğinde de değerlendirme oranlarının %45, gelir oranlarının %20, kârlılık oranlarının %50 oranında açıklandığı tespit edilmiştir.

Etki büyüklüğü katsayısının (f^2) 0,02 ve üzeri olması düşük; 0,15 ve üzeri olması orta; 0,35 ve üzeri olması ise yüksek olarak değerlendirilmektedir (Cohen, 1988). Katsayının 0,02'nin altında gerçekleştiği durumlarda da bir etkiden söz etmenin mümkün olmadığı belirtilmektedir (Sarstedt ve diğerleri, 2017, s.17). Etki büyüklüğü katsayıları (f^2) incelendiğinde, finansal yapı oranlarının değerlendirme oranları üzerinde ve özkaynak yeterlilik oranlarının kârlılık oranları üzerinde yüksek; finansal yapı oranlarının gelir oranları üzerinde ve büyüme oranlarının kârlılık oranları üzerinde orta; büyüme oranlarının değerlendirme oranları üzerinde, özkaynak yeterlilik oranlarının değerlendirme oranları üzerinde, büyüme oranlarının gelir oranları üzerinde, değerlendirme oranlarının gelir oranları üzerinde, özkaynak yeterlilik oranlarının gelir oranları üzerinde, değerlendirme oranlarının kârlılık oranları üzerinde ve finansal yapı oranlarının kârlılık oranları üzerinde düşük seviyede etki büyüklüğüne sahip olduğu görülmüştür.

Endojen değişkenler için hesaplanan tahmin gücü katsayılarının (Q^2) sıfırdan büyük olması, araştırma modelinin, endojen değişkenleri tahmin gücüne sahip olduğunu göstermektedir (Hair ve diğerleri, 2017, s.119). Tablodaki Q^2 değerlerinin sıfırdan büyük olması araştırma modelinin değerlendirme oranları, gelir oranları ve kârlılık oranları değişkenlerinin tahmin gücüne sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Araştırma Modeli Etki Katsayıları

H	Değişkenler →	Beta Değeri	Standart Sapma	t değeri	p değeri	%95 Güven Aralıkları	Sonuç
H1	BO DO	-0,194	0,070	2,763	0,006	-0,345;-0,068	Kabul edildi
H2	BO GO	0,000	0,085	0,000	1,000	-0,170;0,169	Reddedildi
H3	BO KO	0,435	0,068	6,492	0,000	0,294;0,557	Kabul edildi
H4	DO GO	0,170	0,073	2,324	0,022	0,039;0,330	Kabul edildi
H5	DO KO	-0,356	0,086	4,114	0,000	-0,527;-0,197	Kabul edildi
H6	FYO DO	0,707	0,065	10,820	0,000	0,559;0,816	Kabul edildi
H7	FYO GO	-0,538	0,068	7,955	0,000	-0,685;-0,422	Kabul edildi
H8	FYO KO	-0,045	0,107	0,418	0,689	-0,254;0,164	Reddedildi
H9	ÖYO DO	-0,073	0,058	1,275	0,209	-0,186;0,039	Reddedildi
H10	ÖYO GO	-0,016	0,078	0,208	0,835	-0,163;0,143	Reddedildi
H11	ÖYO KO	0,619	0,054	11,407	0,000	0,507;0,720	Kabul edildi

Hipotez testi sonuçlarına göre; büyüme oranlarının değerlendirme oranları üzerinde ($\beta=-0,194$; $p<0,01$) negatif yönde kârlılık oranları üzerinde ise ($\beta=0,435$; $p<0,01$) pozitif yönde etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca değerlendirme oranlarının gelir oranları üzerinde ($\beta=0,170$; $p<0,01$) pozitif yönde, kârlılık oranları üzerinde ise ($\beta=-0,356$; $p<0,01$) negatif yönde etkisinin olduğu görülmektedir. Finansal yapı oranlarının değerlendirme oranları üzerinde ($\beta=0,707$; $p<0,01$) pozitif, gelir oranları üzerinde ise ($\beta=-0,538$; $p<0,01$) negatif yönde etkisinin olduğu anlaşılmıştır. Son olarak özkaynak yeterlilik oranlarının kârlılık oranları üzerinde ($\beta=0,619$; $p<0,01$) pozitif yönde etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre araştırmanın 1, 3, 4, 5, 6, 7 ve 11 numaralı hipotezleri kabul edilmiş; 2, 8, 9 ve 10 numaralı hipotezleri reddedilmiştir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bankacılık sektörü özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri için temel yapı taşlarından biridir. Dolayısıyla bankacılık sektörünün finansal sağlamlığı hem finansal gelişme hem de ekonomik büyüme için önem arz etmektedir. Bankalar bir işletme olarak pandemiden etkilenebileceği gibi dolaylı olarak müşterilerinin finansal sıkıntılarında da etkilenebilmektedir. Özellikle Covid-19 pandemisi döneminde işletmelerin büyük bir çoğunluğunun nakit akışları, likidite, yeni borç alma veya borçları yapılandırma konularında sıkıntılar yaşadığı görülmüştür. Bankalar ise

takipteki kredilerde artış, uzun vadeli ve düşük faizli kredilerde artış, banka fonlama yapısı ve maliyetlerinde değişim gibi bazı risklerin yanı sıra makro boyutta kur riski, belirsizlik ve azalan güven ortamı, ekonomik ve finansal kırılganlık gibi tehditlerle karşılaşmışlardır (PWC, 2020, ss.1-4; Yetiz, 2021, ss.115-116). Dolayısıyla bankaların kârlılıklarını sürdürmeleri üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi pandemi döneminde daha fazla önem kazanmıştır. Bu çalışmanın amacını da Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının kârlılıklarını, gelirlerini ve hisse değerlerini etkileyen unsurları tespit ederek optimum bir finansal yapı için öneriler sunmak oluşturmaktadır.

Çalışma bulgularına göre bankacılık sektörünün kârlılığını en çok etkileyen faktör özkaynak yeterlilik oranları olarak görülmektedir. Bankaların kriz dönemlerinde yabancı kaynak maliyetlerinin artması beklenmektedir. Dolayısıyla bankaların özkaynak yeterliliklerinin yüksek olması yabancı kaynaklara olan bağımlılığını azaltacağından kârlılık artabilir. Bu sonuç Staikouras ve Wood (2004), Vong ve Chan (2009), Türkdönmez ve Babuşcu (2019), Özcan (2021), Arslan ve Yağcılar’ın (2021) bulguları ile örtüşmektedir. Bankacılık sektörünün kârlılığını artıran bir diğer faktör ise büyüme oranlarıdır. Bankalar büyüdükçe kârlılıkları artmakta değerlendirme oranları düşmektedir. Bunun sebebi bankaların büyümesine paralel olarak müşteri hizmet ağının genişlemesi ve daha çok müşteriye ulaşabilir olması olabilir. Bu da bankaların işlem hacmini dolayısıyla kârlılığını artırabilir. Bu sonuç Titko ve diğerleri (2015); Sevim ve Eyüboğlu (2016); Doğru (2011); Özcan’ın (2021) bulguları ile örtüşmektedir. Değerleme oranlarındaki artış gelir oranlarını pozitif yönde etkilerken kârlılık oranlarını negatif yönde etkilemektedir. Değerleme oranları değişkeninde tek madde olarak fiyat kazanç oranı kullanılabilmiştir. Fiyat kazanç oranı hisse senedi fiyatı/hisse başına kâr olarak hesaplanmaktadır. Denklemde de görüldüğü gibi hisse senedi fiyatı arttığında veya hisse başına kâr azaldığında fiyat kazanç oranı artmaktadır. Bu denklem değerlendirme oranlarındaki artışın kârlılık üzerinde etkisinin negatif çıkmasının sebebi olabilir. Öte yandan hisse senedi fiyatının artması bankaya olan güven ve ilgi ile bankanın itibarına bağlı olabilir. Bu da banka müşterisini artırma yönünde etki gösterebilir. Değerleme oranlarının gelir oranları üzerinde olumlu etkisinin bulunmasının sebebi bu durum olabilir. Kârlılık üzerindeki etkisine bakılan bir diğer faktör ise finansal yapı oranlarıdır. Literatürde finansal yapı oranlarının kârlılık üzerindeki etkisi açıklığa kavuşturulamamıştır. Finansal yapı oranı olarak kredi mevduat oranının kullanıldığı çalışmalarda Aydemir ve diğerleri (2018) finansal yapının kârlılığı pozitif yönde, Arslan ve Yağcılar (2021) negatif yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Çalışma bulgularına göre ise finansal yapı oranlarının kârlılık üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamıştır. Ancak finansal yapı oranları değerlendirme oranlarını arttırmakta gelir oranlarını ise azaltmaktadır. Finansal yapı oranlarında alınan kredilerin aktiflere ve özkaynaklara oranı yer almaktadır. Finansal yapı oranlarının artması bankanın kredibilitelerini göstermektedir. Bu da bankanın hisse senetlerine olan talebi artırabilir. Finansal yapı oranlarının artması ile faiz giderleri de artacağından bankaların faiz gelirlerinde bir azalma meydana gelebilir.

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde bankaların özkaynak yeterliliğinin ve büyüme oranlarının kârlılık üzerinde doğrudan etkisinin olduğu söylenebilir. Değerleme oranları ve finansal yapı oranlarının ise kârlılık üzerinde dolaylı etkileri olabilir. Gelecek çalışmalar bankaların kârlılıklarını etkileyen faktörleri Covid-19 öncesi ve sonrası olmak üzere karşılaştırabilirler. Henüz yeterli veri olmamasından dolayı bu karşılaştırmaya çalışmada yer verilememiştir. Covid-19 pandemisi gibi kriz dönemlerinde kârlılık üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi hem sektör yöneticilerine hem de literatüre katkı sağlayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Yazar Katkısı: Musa Özçelik (%100)

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declare that there is no conflict of interest.

Funding: The authors received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by the author.

Author Contributions: Musa Özçelik (100%)

KAYNAKÇA

- Akdoğan, N. ve Tenker, N. (2010). *Finansal tablolar ve mali analiz teknikleri*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Alshatti, A.S. (2014). The effect of the liquidity management on profitability in the Jordanian commercial banks. *International journal of business and management*, 10(1), 62-72. doi:10.5539/ijbm.v10n1p62
- Arslan, Z. ve Yağcılar, G. G. (2021). Türk bankacılık sektöründe performansın belirleyicileri. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(3), 2111-2131. doi:10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.21.09.1650
- Ayaydın, H. (2021). Covid-19’un işletmelere etkileri: kobiler özelinde tespitler ve politika önerileri. 5. Uluslararası Kaoru Ishikawa İşletme Ve Ekonomi Kongresi. Erişim adresi: https://www.kaoruishikawa.org/_files/ugd/614b1f_457562565ba049ed82ddcb4a2482e33c.pdf
- Aydemir, R., Övenç, G., ve Koyuncu, A. (2018). Türk bankacılık sektöründe kredi mevduat oranı, çekirdek dışı yükümlülükler ve kârlılık: Dinamik panel modelinden bulgular. *Ege Academic Review*, 18(3), 495-506. doi:10.21121/eab.2018341152
- Aydın, Y. (2019). Türk bankacılık sektöründe kârlılığı etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile incelenmesi. Gümüşhane Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(1), 181-189. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/270081>
- Babu, D.G.S. (2018). Role of financial system in economic development of a country. *International Journal of Multidisciplinary Research and Development*, 5(8), 100-107. Erişim adresi: <https://www.allsubjectjournal.com/archives/2018/vol5/issue8>
- BDDK (t.y.). *Aylık bankacılık sektörü verileri (temel gösterim)*. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. <https://www.bddk.org.tr/bultenaylik>
- BDDK. (2022). *Türk bankacılık sektörünün konsolide olmayan ana göstergeleri*. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik/tr/Home/HaberBulteni#:~:text=Bankac%C4%B11%C4%B1k%20Sekt%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCn%2C%20aktif%20b%C3%BCy%C3%BCkl%C3%BCn%C4%9F%C3%BCn%2010.375,..337%20milyon%20TL'dir>
- Bikker, J. A. ve Bos, W. B. (2008). *Bank performance: a theoretical and empirical framework for the analysis of profitability, competition and efficiency*. NY: Routledge.

-
- Calderón, C. ve Liu, L. (2003). The direction of causality between financial development and economic growth. *Journal of Development Economics*, 72(1), 321-334. doi:10.1016/S0304-3878(03)00079-8
- Chin, W.W. (1998). The partial least squares approach to structural equation modeling. In G. A. Marcoulides (Ed.), *Modern methods for business research*, 295-336. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. doi:10.1080/10705510701758448
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. (2. Baskı). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Doğru, C. (2011). Kârlılığın belirleyicileri analizi: teori ve orta ölçekli bir banka uygulaması. *Maliye ve Finans Yazıları*, 1(91), 47-75. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/150739>
- Durusu-Ciftci, D., Ispir, M.S. ve Yetkiner, H. (2017). Financial development and economic growth: some theory and more evidence. *Journal of Policy Modeling*, 39(2), 290-306. doi:10.1016/j.jpolmod.2016.08.001
- Fornell, C. ve Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50. doi:10.1177/002224378101800104
- Gregorio, J. ve Guidotti, P.E. (1995). Financial development and economic growth. *World development*, 23(3), 433-448. doi:10.1016/0305-750X(94)00132-I
- Hair, J.F., Hult, G.T. M., Ringle, C.M. ve Sarstedt, M. (2017). *Primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM)*. (2. Baskı), Sage, Thousand Oaks. doi:10.1007/978-3-030-80519-7
- Hair, J.F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. ve Tatham, R. L. (2010). *Multivariate data analysis*. (7. Baskı). NJ: Pearson Prentice Hall.
- Harahap, I. M. (2018). Impact of bank performance on profitability. scholars journal of economics, *Business and Management*, 5(8), 727-733. doi:10.21276/sjebm.2018.5.8.3
- Henseler, J., Ringle, C. M. ve Sarstedt, M. (2015). A new criterion for assessing discriminant validity in variance –based structural equation modeling. *Journal of academy of marketing science*, 43(1), 115 – 135. doi:10.1007/s11747-014-0403-8
- Kenourgios, D. ve Samitas, A. (2007). Financial development and economic growth in a transition economy: evidence for Poland. *Journal of Financial Decision Making*, 3(1), 35-48. Erişim adresi: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.471.1293&rep=rep1&type=pdf>
- Kurawa, J.M. ve Abubakar, A. (2014). An evaluation of the impact of liquidity on the profitability of Nigerian banks. *Research Journals Journal of Management*, 2(7), 1-10. Erişim adresi: <https://researchjournali.com/pdf/909.pdf>
- Le, T.D. ve Ngo, T. (2020). The determinants of bank profitability: a cross-country analysis. *Central Bank Review*, 20(2), 65-73. doi:10.1016/j.cbrev.2020.04.001
- Okuyan, H.A. ve Karataş, Y. (2017). Türk bankacılık sektörünün kârlılık analizi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 17(3), 395-406. doi: 10.21121/eab.2017328405
-

-
- Osuagwu, E. (2014). Determinants of bank profitability in Nigeria. *International Journal of Economics and Finance*, 6(12). doi:10.2139/ssrn.4100483
- Özcan, M. (2021). Türk bankacılık sektörünün finansal performans göstergeleri: bıst mali sektörü üzerine bir araştırma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(2), 389-406, doi:10.16951/atauniiibd.689612
- Özçelik, M. ve Süsay, A. (2022). Ekonomik büyüme ile kredi hacmi, dış ticaret dengesi ve faiz oranları arasındaki ilişkinin analizi: Türkiye örneği, *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 42(8), 383-395, doi:10.29228/ideas.62875
- PWC, 2020. Implications of Covid-19 crisis for the Turkish banking sector, PWC Press. Erişim adresi: <https://www.pwc.com.tr/tr/sectorler/bankacilik/pdf/covid-19-krizinin-turk-bankacilik-sektoru-uzerindeki-etkileri.pdf>
- Reis, Ş.G., Kılıç, Y. ve Buğan, M. F. (2016). Banka karlılığını etkileyen faktörler: Türkiye örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (72), 21-36. doi:10.25095/mufad.396715
- Sarstedt, M., Ringle, C.M. ve Hair, J. F. (2017). Partial least squares structural equation modelling. C. Hamburg, M. Klarmann, A. Vomberg, (Eds.) *Handbook of market research* (ss.1-47) içinde. Heidelberg: Springer. doi:10.1007/978-3-319-05542-8_15-1
- Sevim, U. ve Eyüboğlu, K. (2016). Ticari banka performansının içsel belirleyicileri: borsa istanbul örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 17(2), 211-223. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2152172>
- Sihotang, M.K., Hasanah, U. ve Hayati, I. (2022). Model of sharia bank profitability determination factors by measuring internal and externals variables. *Indonesian Interdisciplinary Journal of Sharia Economics (Ijse)*, 5(1), 235-251. doi:10.31538/ijse.v5i1.1949
- Staikouras, C.K. ve Wood, G. E. (2004). The determinants of European bank profitability. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, 3(6). doi:10.19030/iber.v3i6.3699
- Sufian, F. ve Habibullah, M. S. (2009). Determinants of bank profitability in a developing economy: Empirical evidence from Bangladesh. *Journal of business economics and management*, 10(3), 207-217. doi:10.3846/1611-1699.2009.10.207-217
- Taşkın, F.D. (2011). Türkiye’de ticari bankaların performansını etkileyen faktörler. *Ege Akademik Bakış*, 11(2), 289-298. doi:10.21121/eab.2011219572
- Titko, J., Skvarciany, V. ve Jurevičienė, D. (2015). Drivers of bank profitability: Case of Latvia and Lithuania. *Intellectual economics*, 9(2), 120-129. doi:10.1016/j.intele.2016.02.003
- Tunay, K.B. ve Silpar M. (2006). Türk ticari bankacılık sektöründe kârlılığa dayalı performans analizi-I, *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliği Serisi*, Erişim adresi: https://www.tbb.org.tr/dosyalar/arastirma_ve_raporlar/tbb_2.pdf.
- Türkdönmez, C.S. ve Babuşcu, Ş. (2019). Bankaların kârlılık performansını etkileyen faktörler. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 37-54. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/694436>
-

-
- Ulusoy, A. (2021). Türk bankacılık sisteminde kârlılık üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 20-48. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1777144>
- Vong, P.I. ve Chan, H. S. (2009). Determinants of bank profitability in Macao. *Macau Monetary Research Bulletin*, 12(6), 93-113. Erişim adresi: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.533.7516&rep=rep1&type=pdf>
- Yetiz, F. (2021). COVID-19 Pandemi sürecinin Türk bankacılık sektörü çalışanlarına ve müşterilerine etkileri: swot analizi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (22), 109-117. doi.org/10.31590/ejosat.835792
- Yıldız, E. (2021). *Smart PLS ile Yapısal Eşitlik Modellemesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zhang, J., Wang, L. ve Wang, S. (2012). Financial development and economic growth: recent evidence from China. *Journal of Comparative Economics*, 40(3), 393-412. doi:10.1016/j.jce.2012.01.001

SUMMARY

The most frequently used criteria for determining bank profitability are return on assets (ROA) and return on equity (ROE). While ROA is an indicator of how effectively the top management of the banks uses the assets and turns them into profits, ROE is an indicator of the return provided by the shareholders on the capital they put in. Banks’ financial structures, equity adequacy and growth rates can have an impact on these profitability criteria. It has been observed, especially during the Covid-19 pandemic period, that the majority of businesses have difficulties in cash flows, liquidity, new borrowing or restructuring debts. For this reason, the financial structures and equity adequacy of enterprises during the pandemic appear as an important element for continuity, which is one of the basic concepts of accounting. Therefore, it is significant to determine the effects of financial structure, equity adequacy and growth rates on profitability and income rates in the banking sector.

Purpose

The aim of this study is to identify the factors affecting the profitability, income and share values of deposit banks operating in Turkey and to offer suggestions for an optimum financial structure.

Method

Based on this purpose, a data set was created by using the ratio analysis method by using the quarterly financial statements of nine deposit banks traded in Borsa Istanbul between the date of 2014/03 – 2022/03. The obtained data were grouped and the variables of the research were formed and subjected to Partial Least Squares-Variance-Based Structural Equation Modeling (PLS-SEM) analysis through the SmartPLS program. The fact that the data set includes the Covid-19 period and the creation of a structural equation model for the determination of profitability reveals the importance of the study.

Research Questions

The design of the study was structured causally and the hypotheses of the research were formed as follows:

- Hypothesis 1: Growth rates affect valuation rates.
- Hypothesis 2: Growth rates positively affect income rates.
- Hypothesis 3: Growth rates positively affect profitability rates.
- Hypothesis 4: Valuation rates positively affect income rates.
- Hypothesis 5: Valuation rates affect profitability rates.
- Hypothesis 6: Financial structure ratios affect valuation ratios.
- Hypothesis 7: Financial structure ratios affect income ratios.
- Hypothesis 8: Financial structure ratios affect profitability ratios.
- Hypothesis 9: Equity adequacy ratios positively affect valuation ratios.
- Hypothesis 10: Equity adequacy ratios positively affect income ratios.
- Hypothesis 11: Equity adequacy ratios positively affect profitability ratios.

Findings

According to the results of the hypothesis test; It is determined that growth rates have a negative effect on valuation rates ($\beta=-0.194$; $p<0.01$) and a positive effect on profitability ratios ($\beta=0.435$; $p<0.01$). In addition, it is seen that valuation rates have a positive effect on income ratios ($\beta=0.170$; $p<0.01$) and a negative effect on profitability ratios ($\beta=-0.356$; $p<0.01$). It is

understood that financial structure ratios have a positive effect on valuation rates ($\beta=0.707$; $p<0.01$) and a negative effect on income ratios ($\beta=-0.538$; $p<0.01$). Finally, it has been determined that equity adequacy ratios have positive effects on profitability ratios ($\beta=0.619$; $p<0.01$). According to the results of the analysis, hypotheses 1, 3, 4, 5, 6, 7 and 11 of the research were accepted; Hypotheses 2, 8, 9 and 10 were rejected.

Conclusions

When the results are evaluated in general, it can be said that the equity adequacy and growth rates of banks have a direct effect on profitability. Valuation ratios and financial structure ratios may have indirect effects on profitability.